

TÖRTÉNET FALKÁNYI KUTYÁVAL

Köszöntő- és vita-novella
az 50 éves Deák Tamásnak*

Nem találtam soha semmi kivetnivalót abban, ha egy ember magányban óhajtotta leélni életét, betegesnek pedig végképpen nem minősíthetem, hacsak meg nem állapítottam róla, hogy magánya valóban nem külső hatások következménye, hanem belülről fakadó oktalan félrehúzódság, embertársainak bűnös megvetése. Ezt ugyebár sosem lehet egyértelműen megállapítani, mert egyenlő lenne egy vaskos és indokolatlan ítélkezéssel, amelyhez a szükséges premisszák – bármennyire is gondosan gyűjtjük össze – csak hiányosak lesznek, s ellenérvek is akadnak örökké. Mondják: van úgy, hogy éppen környezeted kényszerít bele a magányba, ha akaratán kívül is, mert nem tud emberileg (és szellemileg) megkötni. Ezt sokszor tapasztalnom kellett, mert munkaköröm, amelyet itt nem fogok elárulni, nehogy eleve ezért vessék el minden megfigyelésből származó következtetésemet, bőven szolgáltatott alkalmat, hogy mindez meggyőződéssé válhasson. Annyi is elég lesz előljáróban, hogy úgyszólván állandó lakhelyem a zakóm meg a kabátom, az évszaknak megfelelően; vagy ha úgy tetszik: a vándorélet. Heteket, legfeljebb hónapokat töltök egy-egy állomáshelyemen, s munkám – csekély beképzeltséggel: hivatásom – befejeztével igyekszem a Hivatal által megszabott új munkahelyre. Nyilvánvaló, hogy – városi lévén – könnyebben be tudok illeszkedni, ha nagyvárosba szólít a kötelesség, mintha falura kényszerülök, ami ugyancsak gyakran megesik. Ilyenkor aztán elhúzódom, amennyire csak lehetséges, mert nincs meg bennem az a könnyed alkalmazkodóképesség, amely annyira üdvös volna munkakörömben, s mindig jobban irtóztam attól, hogy megsértsek valakit, mint hogy engem sértsenek meg. Persze igyekszem kitapasztalni a bennszülöttek szokásait, de

* Lásd Deák Tamás *Történet kutyával* című novelláját.

mindig olyan távolságból, hogy csak az ő szavaik ér-hessenek el hozzám, én csupán néző lehessek, ne sért-hessem meg a szerepüket őszintén és öntudatlanul ját-szókat azzal, hogy előadásuk kellős közepén a kívülál-lókra jellemző kotnyelességgel beleszólok kialakított játéktílusukba, mintha az én közbevetésem bölcsebb és célravezetőbb lenne számukra, mint jól kialakított viszonyaik.

Olyan eldugott faluba azért ritkán vetődtem azóta is, amilyen az volt. Furcsának tűnt az emberek életvi-tele, s a legfurcsábbnak az, hogy a furcsaságot a leg-természetesebben élték. Szóval ez is ítéletként hang-zik, s méghozzá igen pimasz, de hát senki nem tudja megkerülni eme legvégső kifejeződési módját a szem-lélődésnek. Ám ha van benne egy csöpp szemérem-érzet, akkor legalább idejekorán abbahagyja, mint most én, s inkább azt állapítja meg, amivel nem sért senkit: ott még a kutyáknak is furcsa szokásuk volt.

A faluban nem is létezett jobbára más fajta kutya, csak hatalmas, erős csontú, igénytelen komondor, hi-szen sok volt a falubeliek között a pásztor, s mindenik tartott legalább két-három ilyen kutyát. Nyáron a falu melletti legelőkön ögyelegtek a nyájjal, télire az-tán lehúzódtak a faluba, a kutyák így házőrző ebekké vedlettek át, míg nyáron éber harcosok voltak. Nyá-ron, ha éppen sétálni szottyant kedvem, nyugodtan mentem el a nyáját terelő komondorok mellett, semmi félelmet nem keltettek bennem, s amúgy is tudok bán-ni az állatokkal. A teelés kezdetén azonban mindig fé-lelmetesen megváltozott a kutyák viselkedése. Néhány napig lustán heverésztek az ólak, pajták, küszöbök előtt, szemmel láthatóan kigömbölyödtek a tétlenség-ben, aztán csak (látszólag minden ok nélkül) gyülekezni kezdtek szürkületkor, pedig igen kevés valószínűsége lehetett holmi kutyabarátságának, hiszen a nyár folya-mán a pásztorok meglehetősen távol legeltettek egy-mástól. Valószínűleg sokkal elemibb és ősibb indítékok terelték néhány napos tétlenség után falkába a ku-tyákat.

Nem szokásom kérdezősködni, mert a titkok hamarabb kipattannak maguktól, mintha kérdésekkel vadítanánk el őket. Így hát nem is firtattam e furcsa, sosem tapasztalt gyülekező okát, behúzódtam apró és meglehetősen hideg szobámba, s csak feladataim teljesítése érdekében váltottam szót a falubeliekkel, s ha kérdezősködtek (például, hogy van-e feleségem, miért nincs, milyen a családom stb.). rövid mondatokban, tartózkodóan válaszolgattam, vagy igyekeztem megkerülni a kérdések kellemetlenebbjét.

Zárt közösség volt ez a falu, szükségképpen, hisz félreeső helyen települt, az emberek magukra és egymásra voltak utalva, valószínűleg megvolt a véleményük a kívülről jövő segítségről. Egymásról mindent tudtak, de idegent nemigen tájékoztattak viszonyaik felől, még a haragosok is jobbnak látták, hogy ellenségük fojtja meg őket, semhogy idegenek segítségét s főleg tanácsát kérve kiszolgáltassák *magukat*. Annyira egyformán viselkedtek az idegennel szemben ezek az emberek, hogy jobbnak láttam még az olyan apró dolgok felől sem érdeklődni, mint kutyáik különös viselkedése. Már az elején megmagyarázhatatlan szorongással töltött el ez a furcsa gyülekező, pedig bárki számára félelmetesebbnek tűnt volna az a kocsmai verekedés, melynek eredményeként az egyik verekedő fél kacorral az oldalában gurult le a lépcsőkön, s öt gyerek sírhatott utána, de ugyancsak halkán sírhattak azok is, mert minden úgy intéződött, hogy a gyilkos a lehető legenyhébb (elképesztően enyhe!) büntetést kapja.

Sokan mondták már, hogy mindig a legperiférikusabb jelenségekből igyekeztem kiszűrni a lényegre vonatkozó „vad” elméleteimet, otrombán játszva el így a mesterdetektív szerepét, amikor erre nincs is szükség, meg azt is mondták, hogy bogaras meg rögeszmés vagyok, mint a legtöbb egyedül élő férfi. Persze én sem állíthatom egyértelműen, hogy az állatok viselkedéséből emberi viselkedésformákra következtethetünk, mert a pszichológia meg a pszichoanalízis már annyival is távolabb esik az orvostudománytól, mintsem ezt egyesek hiszik, hogy míg amannak kísérleteit állatokon haszno-

san lehet elvégezni, emebben ez vajmi kevés eredményt mutat, mert az életet – ugyebár – nem La Fontaine írta. Míg a tanmesékben minden szükségképpen megoldódik (de legalábbis kitudódik), addig ezt a valóságban sok mindenről nem lehet elmondani, mint például az én történetem esetében sem. Ebben semmi sem oldódott meg, maradtam a pusztá benyomásokkal meg egy nagyon meghatározatlan hangulattal.

Akkor már jól benne jártunk az első hóban, s én régóta figyeltem a kutyák különös viselkedését. A nyár folyamán számomra teljesen közömbös állatok szervezkedésében volt valami, ami ezt a közömbösséget tartalommal töltötte meg, a külön-külön jellegtelen kutyák a falkában valami uniformisra valló jellegzetességet nyertek, volt egy lényegi vonásuk, amelyet megfogalmazni nem tudok s talán nem is merek, de lehet, kiderül a történetekből.

Nappal tökéletes háziállatoknak tetszettek. Heverészték a küszöbök előtt, edényükből vagy gazdájuk kezéből ettek, túrték a simogatást, elsomfordáltak a rúgó láb elöl, ráásítottak a velük együtt élő macskára, kacsára, disznóra, szabályosan megugatták az arra haladó idegent – szóval érzett rajtuk, hogy hátukon végigsimított már emberi kéz. Amint a szürkület sűrűsödni kezdett (amire a francia azt mondja igen érzékletesen, hogy *entre chien et loup*), ők is furcsán kezdtek viselkedni. Először csak néhány türelmetlenebb állatot lehetett látni, amint kioldalog a kapun s a falu széle felé sompolyog a keményre fagyott havon, egészen földre sunyt fejjel, mintha nyomot keresne, melyet nappalra elveszített, de most újra megtalált, aztán eltűnt a patakmeder hóval borított cserjéi között, valószínűleg izgatottan fülelve érkező társainak orozkodó neszére és egyre bizonytalanabb körvonalú árnyára. A kutyák meg csak vándoroltak ki a faluból, mintegy titkos hívásra, s egyre többen, aztán sötétedésig ott ültek a patakmeder gubbenőjében. Hozzávetőlegesen harminc és negyven között lehetett számuk, mind széles szügyű, erős lábú és acélos állkapcsú állatok, borjúnyi súllyal. De még mielőtt az utolsó alkonyi fények is eltakarodtak

volna a világító hóról, felkapaszkodtak a mederből, valami általam sosem látott csatárlánc-szerűségbe fejlődtek, farukra csücsültek, s csontos mellső lábukat kissé előremerevítve cövekelték le magukat, szájuk elnyílt, féloldalt kifittyent vörös nyelvük, s a beomló estében szemük is vörösen gyúlt ki. Így ültek mindaddig, míg egy hatalmas kan tettetett lustasággal, de valójában lopakodva megmozdult és óvatosan előbbre merészkedett a havon a falu irányába, néhány lépés után megbolydult a sötétségbe egyre jobban beleolvadó tömeg, s csendben, minden tétovázás nélkül indult el a falu felé, a kan után.

Egyik délután túlságosan hosszúra nyújtottam sétámat, s már erősen alkonyodott, amikor a kiszélesedett patakmederrel egy vonalba értem, a falu végére. Néhány lépés után ismeretlen, csöndet horzsoló neszre kaptam hátra a fejem. A nagy kan kapaszkodott ki lassan a meredek oldalon, felért a partszegélyre, kissé előbbre merészkedett, aztán leült és hosszan bámult utánam, s a lehulló éjszakában egyre vörösebben lobbantak fel szemei. Valami vadság volt az állatban, amit én abban a pillanatban szépnek láttam, ezért meg is álltam s elgyönyörködtem a mereven bámuló kutyában. Akkor azonban megelevenedett a katlan szegélye, s mintha csak színpadra léptek volna (hisz még mindig a látvány kötött le), egymás után bukkantak elő a kutyafejek, majd az állatok elfoglalták helyüket a már említett csatárláncban, lecövekelték magukat a hátam mögött. Újból megálltam, vagy ezúttal talán megtorpantam, s visszanéztem erre a sosem látott jelenségre, a parázsló szemekbe, de ekkor már rossz sejtelem is végigborzongott rajtam. Gyorsabban indultam meg a falu felé, egy darabig nem pillantottam hátra, csak akkor, amikor meghallottam azt a jellegzetes surrogást, amelybe sok egyenletesen kecegő köröm zaja olvadt. A falka – nem túlságosan közlelől – követett, de a távolság azért mindig csökkent valamicskét köztünk, s ezt inkább éreztem, semmint láttam. Egy pillanatra eszembe jutott, hogy értek az állatokhoz, s megtorpantom követőimet, ám amikor megfordultam, be

kellett látnom, hogy örülség, amit tenni készülnék. A kutyák hullámzó tömegben követtek, már alig-alig tudtam különválasztani valamelyiket is a falkától: egy pár tüzelő pont – egy kutya, de aztán a vörös pontok is összevissza táncba kezdtek a szemem előtt, közvetlenül a hó felett imbolyogtak erre-arra, s a megtorpanással csak azt értem el, hogy a távolság annyira csökkent közöttünk, hogy lihegésüket is hallottam. Akkor már nem gondoltam egyetlen, dühös kutyák támadását lefegyverző módszerre sem: az csak kutyákra vonatkozott, ezek pedig nem hasonlítottak a legvadabb vérebhez sem, semmiféle óvintézkedés nem volt érvényes rájuk. Gyorsítottam, de a távolság nem nőtt, a zihálásból arra következtethettem, hogy inkább csökken, a kapu még eléggé messze volt, azzal szórakoztam, hogy próbáltam semmibe venni a veszélyt, s ez valóban szórakoztató lehetett az én helyzetemben – csak nem számomra.

A kutyák torkában mocorgó morgás olyan volt, mint ha egy egész falkányi éhes gyomor követett volna dühödten korogva, s a körmök karcolta fehér csend szinte sebzett. Mintha azt is láttam volna, hogy egy-egy ablak nehéz sötétítő függönye résnyire félrehúzódik, s csak azon csodálkoztam, hogy a falusiak nem sietnek a nyilvánvalóan bajba jutott idegen segítségére, ott hagynak ebek harmincadjára, szó szerint. Annyira eltöltött a félelem, hogy menekültemben szinte elhaladtam a kapu előtt, bár futásra egyszer sem gondoltam, nehogy a falka valóban hajszába kezdjen. Csak amikor elértem a kaput, ugrottam egy hatalmasat, belülről még neki is vettem a hátam, néhány másodpercig lihegtem, aztán berontottam a házba. Ebben a pillanatban hangzott fel az üvöltés, amilyent kutya torkából eddigelé még nem hallottam. Hosszan, riasztóan vonítottak, mindenik más-más hangon, csalódottan és dühösen, aztán egész éjszaka a fel-felszökő vonítást hallgattam, s utána még napokig.

Másnap csodálkozva néztek rám a falubeliek, mint ha – legalábbis én ezt olvastam ki szemükből – nem hitték volna, hogy ép bőrrel megúszom. Csak az egyik

öreg súgta oda egy óvatlan pillanatban: „Jó lenne, ha leszoknék az esti sétákról!”

Akkor ütött szöget a fejembe, hogy ebben a faluban még véletlenül sem mutatkozik senki az úton sötétedéskor. Ez meggondolkodtatott, de nem akartam túlzott fontosságot tulajdonítani a dolognak (csak nem félnek a saját kutyáiktól!), azt hittem, csak kalandom láttat rémeket velem.

Végeztem a dolgom, s ha olyan udvarra tévedtem be napközben, ahol ilyen kutya volt, még kényszerítettem is magam, hogy megsimogassam, miközben arra gondoltam, hogy ez is a falkában volt. De a kutya semmi jelét nem adta akkori ellenséges magatartásának, olyan volt, mint bármelyik más civilizált házőrző eb, öreg hölgyek, nyugdíjas özvegyek mások számára közömbös kutyái.

Alkonyi sétáimról viszont lemondtam, bölcsen visszahúzódtam munkám mellé, hiszen csupán ennyi volt a feladatom ebben a faluban, nem titkokat fürkészni jöttem én ide, papírzizegésű estéim nyugodtaknak tűntek, annál is inkább, mert kint egy idő óta már a tájat is más szemmel néztem: hiába volt a nappali szikrázó fehérség, a már-már vidám tél, hajnalban és alkonyatkor ködöt őriztek a környező sziklás hegyek, a közelebbi dombok lankáin pedig olyan messzeségbe vesző fehérség terpeszkedett el, hogy ha ránéztem, úgy éreztem: csak éppen neki kell indulnom a havas semminek, s néhány lépés után olyan egyedül leszek, mint aki elvesztette a világot, s maga is örökre elveszett a nagy fehérségben, idegen, más-tájon hallgató hóvirágban, mely nyomomat sem tűri meg, magába fojt és elhallgat velem.

A teljesen zárt falu egyetlen buszjárata egyetlenegyszer tette meg az utat naponta egy távoli kisvárosig és vissza, azt is hatalmas kerülővel, mintha csak a városból esetleg erre merészkedőket akarta volna kanyarai-val lerázni, pedig soha senki nem jött odakünnről, hiába álltam meg délben egy-egy fürkésző pillanatra a megállónál. Mindig ugyanazok mentek és jöttek, ideva-

lósia, s mindig csak fél napra maradtak távol, nem tudni, hova mentek és miért, mentek-jöttek szóltanul, magukba pólyálták titkukat, csendesek voltak és titok-örzők, mintha csak a tájtól tanulták volna el.

Végül is semmi sem fenyegetett, de egy idő óta lépten-nyomon úgy éreztem, itt bármi megtörténhetik akárkivel, a táj hallgat, a nyomokat belepeli a hó, csak az emberek dugnák össze csöndben fejüket, s beszélnek meg halk, morgásszerű hangon, hogyan kell őrizniük a titkot, hogy csak az övék maradjon, s hogy az esetleges besúgó is tudja: sok, zárt közösségben élő ember titka a legerősebben őrzött titok, mert a maguk rejtetni valójának sorsát figyelik a másokban, a maguk titkát védik, ha tekintetükkel körültagogatják egy-egy gyengébbnek tűnő társuk torkát ott, ahol a leghamarabb önti el a vér, semhogy valamit is eldadoghasson mindebből.

Azon kaptam magam, hogy számolgom a napokat, és olyan tempóban dolgozom, mint még soha, mert minél hamarabb meg akarok szabadulni ettől a vidéktől, holott máskor olyan mindegy volt, éppen hol tartózkodom, úgyszólván csak az életemből telt az idő. Már az alkonyati harangszó is szorongással töltött el, amint kétségbeesetten dobálta magát a hegyek között, súlyosan lengett a falu fölött, mintha rá akarna omlani, törött szárnyú madár verdesése kilátástalan zártságból, csak hintázta magát fejünk fölött mindig halottbúcsúztatót bongott ilyenkor alkonyattájt, mintha a kutyákat valami rejtőző s mégis mindenütt jelen levő tetemre hívná, s a telt, riadtan verdeső hangokra lassan, lesunytt fejjel elindultak a meder felé. Ilyenkor még egy pillantást vetettem az üvegesedő tájra, az unalomszürke égre, melyen pontosan rajzolódott ki egy-egy magányos, távoli fa didergő ágazata – fagytól lerágott csontváz a téli panoráma ravatalán –, aztán behúzódtam a házba, robbanásig hevítettem a kis csikókályhát, s a lehető leghamarabb bebújtam a paplan alá.

Elutazásom előtt úgy három nappal aztán megtörtént az is, amire számítottam titkon és rettegvé, azaz a mai napig nem tudom végül is pontosan, mi történt ak-

kor éjszaka. Százféle változatban el tudom képzelni azt az egy borzalmat, ami akkor történhetett, de lehet, egyik sem fedí a valóságot.

Szokásom szerint végignéztem még egyszer a téli alkonyon, de a beomló sötétség már a szobában talált. Akkor hallottam meg a közeledő és egyre erősödő morgást és surrogást, de mintha másként, sokkal vadabbul közeledett volna a falka, úgy éreztem, én vagyok odakint és menekülök az éjszakára világító fehérségben, nyomomban a dühös morgás mint megannyi éhesen korgó gyomor. Akkor riadtam igazán fel a saját élményemből, amikor kapum előtt rohanó lépteket hallottam, majd rögtön utána az elhaladó falka üldöző csörtetését. Alig néhány pillanatra rá pedig vad és kétségbeesett ordítást: nem tudtam megállapítani, ember vagy állat hangja volt, hiszen a végső rémület annyira egyformává teszi az utolsó hívást, könyörgést, mert különbözőségük ellenére ebben az üvöltésben egyé lesznek, mint a kezdet kezdetén voltak. Az ordítás elnyújtott volt és őrzöngve szakadt ki valami torokból, aztán még egyszer, de még az elején mintha hirtelen elharapták volna, aztán egy pillanatra süket csend.

Elmentem az ablakig, de meg se lebbentettem a függönyt, pedig tudtam, hogy most talán világosság nyilallik ki a redőnyök résein, az emberek fürkészik az áthatolhatatlan sötétséget, mint akkor. Visszaballagtam az ágyhoz, eszem ágában sem volt kimenni, segítséget hívni, segítséget követelni, mert tudtam, hogy az éjszakára világító nagy fehérségben elindulni annyi, mint elveszteni a világot, örökre elveszni a nagy fehérségben, idegen, más-tájon hallgató hóvilágban, mely nyomomat sem tűri meg, magába fojt és elhallgat velem, csak az emberek dagnák össze csöndben fejüket, s beszélnek meg halk, morgásszerű hangon, hogyan kell őrizniük a titkot, hogy csak az övék maradjon, s hogy az esetleges besúgó is tudja: sok, zárt közösségben élő ember titka a legerősebben őrzött titok, mert a maguk rejtegetni valójának sorsát figyelik a másokban, a maguk titkát védik, ha tekintetükkel körültapogatják egy-egy

gyengébbnek tűnő társuk torkát ott, ahol a leghamarabb önti el a vér, semhogy valamit is eldadoghasson mindebből.

Mire az ágyhoz értem, újból üvöltés harsant, de ez már a kutyák hangja volt, mintha megőrültek volna valamitől, egész éjszaka üvöltöttek szünet nélkül, farkashangon, hol távolodva, hol meg szinte a falu központjában: a falka ülte diadalát.

Másnap jóval később merészkedtem ki, először a faluvég felé ballagtam, mintha áruló nyomot keresnék, de csak egy helyen volt a hó erősen letaposva, összevissza marcangolták a körmök, s az emberek néztek fürkészőn az arcomba, mintha ők is áruló nyomot keresnének, de megmerevítettem vonásaimat (ebben már nagy gyakorlatra tettem szert az idők során), úgyhogy végül csak lesütötték szemüket.

Aztán jártam az udvarokat, beszéltem velük a hivatalos ügyeket, egy szóval sem, többet, sem kevesebbet, mint kellett. Lopva és iszonyattal a kutyákra sandítottam, lestem szörmókos pofájukat, de semmit nem vettem észre rajtuk. Unottan ültek, mint jámbor, de legalábbis türelmes háziállatok, ásítottak vagy nyalogatták szájuk szélét, és egyszer sem vicsorítottak. Külön-külön döglöttek, nem világított a szemük.

Az utolsó napon aztán erőt vettem magamon és oda mentem az egyik legnagyobbhoz. Lehunyta szemét, fejét a földre lapította. Alányúltam, kissé megemeltem. Résnyire nyíló szemében a hegyek ködje és titkolódzó, rejtő unalom, ujjaimon éreztem halk, túró morgását. Kutya volt, egyedül volt, gondos házőrző eb, nyáron majd példás pásztor. Hirtelen erősebben megremegett torka, majd óriási ásításra nyitotta hatalmas állkapcsát, látni engedte, éles, erős fogazatát, majd kattanva csukta össze száját. Vajon hol ügethetett akkor a falkában – utánam. És akkor?... De akkor nem is ő volt talán... Vagy most nem ő?...

Elindultam a megálló felé, s egyszer csak az öreg hangját hallottam közvetlenül a fülem mellett:

– Maga hallott valamit akkor öste?

– Mikor? – néztem rá álnokul. – Nem hallottam én semmit!

– Akkor jó – dörögte mintegy magának az öreg.
– Jó annak, aki nem hall semmit.

Csak akkor könnyebbültem meg némileg, amikor a busz ajtaja becsapódott utánam.